

J.J. Cremer.

'Geen recensie' door J.J. Cremer. Een analyse. 2026.

In het artikel "**Geen recensie**", gepubliceerd op 12 september 1863 in de *Nederlandsche spectator*, bespreekt J.J. Cremer de verhalenbundel *Kleine verhalen* van **Willem Carel Wansleven jr.**. Hoewel de titel suggereert dat het geen kritische beschouwing is, fungeert het stuk als een warm pleidooi voor het werk van een man die Cremer nauw aan het hart lag.

Een vriendschap als fundament.

Deze 'recensie' kan niet los worden gezien van de persoonlijke band tussen Cremer en Wansleven. Uit aanvullende bronnen blijkt dat zij elkaar kenden uit de tijd dat Wansleven predikant was in **Driel** (1834-1837), waar de familie Cremer een buitenverblijf had. De ontmoeting kwam tot stand door de volgende omstandigheden:

- **Wansleven als predikant:** Wansleven begon zijn loopbaan als predikant in Elden en Driel.
- **Het buitenverblijf van de familie Cremer:** De familie Cremer woonde in Arnhem, maar zij bezaten in Driel een buitenverblijf genaamd "**De Oldenhof**", waar zij veelvuldig verbleven.
- **Kerkbezoek:** Tijdens hun verblijf in Driel bezocht de familie Cremer de Nederlands Hervormde Kerk, waar zij over een eigen kerkbank beschikten.

Cremer was ten tijde van de eerste ontmoetingen tussen de **7 en 10 jaar oud**. Hoewel Wansleven later naar Lochem vertrok, bleven de twee contact houden. Cremer koesterde warme herinneringen aan deze tijd en de indrukken die hij opdeed in de woning van Wansleven en de omgeving van Lochem. Later, toen Cremer zelf een succesvol schrijver was geworden, stimuleerde hij Wansleven om zijn eigen verhalen te publiceren.

In "Geen recensie" citeert Cremer uitvoerig uit een brief die Wansleven als inleiding tot zijn boek schreef. Wansleven stelt daarin nederig dat, mocht de uitgave niet succesvol zijn, de schuld grotendeels bij Cremer ligt, omdat deze met "**zeldzame volharding**" op de publicatie had aangedrongen.

Cremer kiest bewust voor de vorm van een open brief of essay in plaats van een formele recensie. Hij voert hiervoor twee redenen aan:

1. **Bescheidenheid van de auteur:** Wansleven uitte de vrees dat de smaak van het publiek in de loop der jaren te veel was veranderd en dat zijn novellen niet meer gewaardeerd zouden worden,.
2. **Betrokkenheid van Cremer:** Omdat Cremer zelf de drijvende kracht achter de uitgave was, achtte hij zichzelf wellicht niet objectief genoeg voor een standaard recensie; het artikel is daarmee een duidelijke **vriendendienst**.

Verdediging van de kwaliteit.

Ondanks de titel analyseert Cremer wel degelijk de inhoud. Hij weerlegt de onzekerheid van Wansleven door te wijzen op eerdere successen, zoals de novelle "**Ons Spieker**", die in 1859 in *De Tijdspiegel* al zeer lovend was besproken. Cremer prijst de verscheidenheid aan onderwerpen in de bundel:

- **Historische verhalen:** Zoals vertellingen over Herodes Antipas, de heldin Judith, en de marteldood van Polycarpus in de tweede eeuw.
- **Eigentijdse zedenschetsen:** Verhalen die de lezer meevoeren naar het midden van de 19e eeuw en thema's behandelen als misplaatst eergevoel, geloofsdwang en de tragiek van een "goed huwelijk".

Oproep aan Wansleven.

Cremer besluit zijn artikel met een emotionele oproep. Hij spreekt de hoop uit dat de "waardige auteur" — aan wiens talent Cremer naar eigen zeggen veel te danken heeft — terugkomt van zijn besluit om "**de pen te laten rusten**". Hij wenst dat de Nederlandse literatuur nog vaker verrijkt mag worden met de "vruchten van zijn geest en hart".

Aanvullende bronnen bevestigen dat de bundel later, in 1864, ook door anderen (zoals in *Vaderlandsche letteroefeningen*) gunstig werd ontvangen, waarbij de critici opmerkten dat Wanslevens stijl "levendig en gloeiend" kon zijn, al vonden zij de lofprijzingen van Cremer te onvoorwaardelijk.

Veranderende smaak van het publiek.

In "Geen recensie" reageert J.J. Cremer direct op de zorgen van Wansleven over de veranderde publieke smaak. Cremer stelt het volgende:

- **Instemming met verandering:** Cremer geeft Wansleven "volgaarne" gelijk dat de smaak van het lezend publiek in de afgelopen jaren **aanmerkelijk is gewijzigd**.

- **Verbetering van de smaak:** Hij voegt hier echter direct een positieve kwalificatie aan toe: hij meent dat deze verandering "**ten goede**" is geweest.
- **Relativering van de impact:** Hoewel hij de verandering erkent, begrijpt Cremer niet dat de smaak in een kort tijdsbestek van **nauwelijks vier jaar** (de tijd sinds het verschijnen van Wanslevens laatste novelle) zózeer veranderd zou zijn dat men nu zou verwerpen wat voorheen met "graagte" werd gelezen.
- **Bewijs van kwaliteit:** Om zijn punt te onderbouwen, verwijst Cremer naar de novelle "**Ons Spieker**", die in 1859 (slechts enkele jaren voor het artikel) nog zeer lovend was besproken in de *Tijdspiegel*. Hij gelooft niet dat een werk dat toen werd geprezen om zijn "waarheid" en "uitnemende schetsen" nu plotseling niet meer gewaardeerd zou worden door de lezer.

Kortom, Cremer ziet de veranderde smaak niet als een bedreiging voor Wanslevens werk, maar juist als een positieve ontwikkeling die de kwaliteit van de "Kleine verhalen" nog steeds zou moeten kunnen herkennen.

Cremer's betrokkenheid bij de uitgave.

J.J. Cremer noemt zijn stuk in de *Nederlandsche spectator* specifiek "**Geen recensie**" vanwege zijn persoonlijke betrokkenheid bij het tot stand komen van het boek en zijn nauwe band met de auteur.

De belangrijkste redenen voor deze titel zijn:

Zijn rol als initiator: Uit de tekst blijkt dat Cremer niet objectief kan zijn, omdat hij degene was die met "**zeldzame volharding**" bij Wansleven op de uitgave van de bundel had aangedrongen. Wansleven schrijft in zijn inleidende brief zelfs dat, mocht het boek niet succesvol zijn, de schuld hiervoor grotendeels bij Cremer ligt,.

- **Een "vriendendienst":** In plaats van een formele, kritische beoordeling, is het stuk bedoeld als een **verkapt recensie** om het werk van een gewaardeerde vriend onder de aandacht van het grote publiek te brengen. Cremer beschouwt zichzelf als een "jongere vriend" die veel te danken heeft aan het talent van de oudere predikant.
- **Reactie op de bescheidenheid van de auteur:** Wansleven uitte in een brief aan Cremer zijn grote twijfels over de publicatie, onder meer omdat hij vreesde dat de smaak van het publiek in de loop der jaren te veel veranderd was,. Cremer gebruikt zijn artikel niet om te recenseren, maar om deze "buitengewone nederigheid" te weerleggen en het werk publiekelijk te verdedigen,.
- **Persoonlijke getuigenis:** Het artikel heeft het karakter van een open brief of essay waarin Cremer herinneringen ophaalt aan de "onvergetelijke indrukken" die hij in de woning van Wansleven in Lochem heeft opgedaan. Door het "geen recensie" te noemen, onttrekt hij zich aan de professionele afstand die van een criticus wordt verwacht.

Hoewel het stuk dus formeel geen recensie wil zijn, vervult het wel die functie door de inhoud van de verhalen te bespreken en de kwaliteit ervan te prijzen, maar dan vanuit een expliciet **subjectief en vriendschappelijk perspectief**.

Oordeel over 'Kleine verhalen' en de rol van Cremer in de Vaderlandsche letteroefeningen.

In de **Vaderlandsche letteroefeningen** van 1864 werd de verhalenbundel *Kleine verhalen* van Wansleven over het algemeen **gunstig ontvangen**, maar de recensent plaatste wel enkele kritische kanttekeningen bij de overvloedige lof van J.J. Cremer.

De belangrijkste punten uit deze kritiek waren:

- **Waardering voor stijl en inhoud:** De recensent prees de "trant van verhalen" en de "wijze van schetsen". De stijl werd op sommige plekken zelfs als "**levendig**" en "**gloeiend**" omschreven. Ook vond men het verfrissend om te midden van vele vertaalde romans iets te lezen dat "oorspronkelijk, zuiver en goed geschetst" was.
- **Sceptisch over Cremers enthousiasme:** De voornaamste kritiek richtte zich niet zozeer op het werk zelf, maar op het oordeel dat Cremer eerder in de *Spectator* had geveld. Cremer stelde dat het zeer te betreuren was dat Wansleven niet meer zou publiceren, maar de recensent van de *Letteroefeningen* durfde dit "**niet onvoorwaardelijk**" te bevestigen. Op basis van de voorliggende verhalen kon de criticus niet zo gemakkelijk met dat zeer hoge oordeel instemmen.
- **Vermoeden van partijdigheid:** De recensent suggereerde dat Cremer tot zijn lovende woorden was gekomen door zijn **persoonlijke betrokkenheid**. Men wees erop dat er geen gewoon voorbericht in het boek stond, maar een brief aan Cremer waaruit bleek dat hij de drijvende kracht achter de uitgave was geweest. Dit deed de recensent vermoeden dat Cremers oordeel meer gebaseerd was op vriendschap dan op objectieve literaire maatstaven.
- **Compliment voor de predikant-schrijver:** Ondanks de kanttekeningen vond de recensent het prijzenswaardig dat een predikant in een tijd van felle theologische strijd nog de tijd vond om zich in de "hof onzer litteratuur te vermeijen".

De recensie eindigde met de hoop dat de schrijver en de uitgever door een goede verkoop beloond zouden worden voor hun moeite en kosten.

www.jacobcremer.nl

Laatst bijgewerkt: 10 maart 2026.

www.jacobcremer.nl